

การจัดการมรดกโลกโดยการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์และภาคประชาชน ในพื้นที่รอบมรดกโลก

Management of World Heritage by the participation of the clergy and the people
in the area around the World Heritage

ศิริโรจน์ นามเสนา¹

Sirotn Namsena¹

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องการจัดการมรดกโลกโดยการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์และภาคประชาชนในพื้นที่รอบมรดกโลกมีวัตถุประสงค์ไว้ 3 ประการ คือ (1) เพื่อศึกษาการจัดการมรดกโลกขององค์กรด้านการศึกษาและวัฒนธรรม (2) เพื่อศึกษาการจัดการแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่รอบมรดกโลกของพระสงฆ์และชุมชน (3) เพื่อเสริมสร้างรูปแบบการจัดการมรดกโลกแบบมีส่วนร่วมของพระสงฆ์และชุมชน วิธีการวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เพื่อให้การวิจัยเรื่อง “การวิจัยเรื่องการจัดการมรดกโลกโดยการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์และภาคประชาชนในพื้นที่รอบมรดกโลก” มีสาระครอบคลุมครบถ้วน เหมาะสำหรั้นำไปพัฒนาต่อไป

ผลการวิจัยพบว่า

1) แนวทางการดำเนินงานตามแผนการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร มีรายละเอียดการดำเนินการแบ่งเป็น 2 ระยะ คือ 1. แผนการบริหารจัดการในช่วงระยะ 5 ปีแรก(แผนระยะสั้น) ในระยะ5ปีแรกนั้น แผนงานประวัติศาสตร์ โบราณคดี และโบราณสถาน จะเป็นแผนที่มีความสำคัญและเร่งด่วนที่สุด ดังนั้นใน ส่วนของแผนการบริหารจัดการที่จะดำเนินการควบคู่ไป โดยในระยะแรกจะเน้นไปที่การเตรียมความพร้อม ให้กับท้องถิ่นเป็นหลัก2. แผนการบริหารจัดการในช่วงระยะ 10 ปี (แผนระยะยาว) หลังจากดำเนินการ สำรวจ และชุดค้นตามแผนงานประวัติศาสตร์ โบราณคดี โบราณสถานแล้วเสร็จ แผนการบริหารจัดการใน ระยะนี้เริ่มให้ความสำคัญต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของท้องถิ่นมากขึ้น และนำไปสู่การถ่ายโอนอำนาจการ บริหารจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ กำแพงเพชร ไปสู่ท้องถิ่นในที่สุด

2) การจัดการพื้นที่มรดกอุทยานประวัติศาสตร์ กำแพงเพชรคือ กฎหมายที่ใช้ในการจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ฯ ไม่ได้ถูกนำมาใช้อย่างเด็ดขาด ปัญหาการขาดบุคลากรเป็นจำนวนมากในการดูแลและให้บริการในพื้นที่ ปัญหาจากการตัดผ่านช่องทาง หลวงทำให้เส้นทางการเข้าชมโบราณสถานขาดความต่อเนื่อง ทั้งนี้การกำหนดเขตการจัดการพื้นที่อุทยาน ประวัติศาสตร์ฯ ที่ไม่มีความชัดเจนทำให้เกิดปัญหาตามมาหลายประเด็น เช่น หน่วยงานราชการหลาย หน่วยงานก็มีการใช้ประโยชน์จากที่ดินทับซ้อนกันและไม่ให้ความร่วมมือกับทางอุทยานฯ และการที่ อุทยานประวัติศาสตร์ฯ

¹ ผศ.ดร.ศิริโรจน์ นามเสนา ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์ ตำบลนครสวรรค์ออก อำเภอเมืองฯ จังหวัดนครสวรรค์.

ตั้งอยู่ในเขตเมืองซึ่งมีชุมชนตั้งถิ่นฐานอยู่โดยรอบ ซึ่งมีการขยายตัวของเมืองมากขึ้น ประกอบกับไม่มีพื้นที่กันชนทำให้เกิดการบดบังทัศนียภาพ และยังพบว่าประชาชนในพื้นที่ขาดแรงจูงใจในการสร้างจิตสำนึกและความเข้าใจในการอนุรักษ์มรดกโลก ซึ่งพบได้จากการลักลอบขุด โบราณวัตถุ และการสร้างสิ่งปลูกสร้างล้ำเขตพื้นที่ เป็นต้น ปัญหาสำคัญอีกประการคือการขาดความต่อเนื่องในการศึกษาด้านวิชาการเกี่ยวกับด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี และสถาปัตยกรรม

3) จากการดำเนินงานใน 3 กิจกรรมที่คณะผู้วิจัยมีส่วนเข้าไปมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของชุมชนพื้นที่รอบมรดกโลกในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมพบว่า กิจกรรมที่ประสบความสำเร็จมากที่สุดสามารถเป็นต้นแบบในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงพุทธในการอนุรักษ์มรดกโลก คือ กิจกรรมการนำมรดกธรรมกลับคืนสู่มรดกโลก หลังจากที่คุณสงฆ์และผู้แทนจากภาคส่วนต่าง ๆ ได้ดำเนินการคืนข้อมูลจากเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นข้อมูลย้อนกลับคืนไปยังหน่วยงานองค์กรชุมชนของตน ทำให้เกิดกิจกรรมทางศาสนาในพื้นที่มรดกโลกเป็นประจำสม่ำเสมอ เพิ่มจำนวนพระสงฆ์/วัดที่จัดกิจกรรมในพื้นที่มรดกโลก และเกิดการจัดการเชิงสัญลักษณ์ในระดับนโยบาย นำโดยผู้ว่าราชการจังหวัด และผู้นำในภาคส่วนต่าง ๆ เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาในพื้นที่มรดกโลก กำแพงเพชร

คำสำคัญ: การจัดการมรดกโลก, การมีส่วนร่วมพระสงฆ์, ประชาชน, พื้นที่รอบมรดกโลก

ABSTRACT

Research on World Heritage Management with the participation of monks and people in The areas around the World Heritage have three objectives: (1) to study World Heritage management of educational and cultural organizations (2) to study participatory management in areas surrounding the World Heritage of monks and communities (3). To strengthen the model of world heritage management with the participation of monks and communities The method of this research was quantitative research method. (Quantitative Research), which is a survey research (Survey Research) to provide research on “Research on World Heritage management with the participation of monks and people in areas around the World Heritage site” is comprehensive. Suitable for further development

Results of the Research

1) Guidelines for the implementation of the management plan of the Kamphaeng Phet Historical Park There are details on the implementation of two phases: 1. Management plan during the first 5 years (short-term plan) in the first 5 years' The historical, archaeological and archaeological plan will be the most important and urgent plan. In which the first phase will focus on preparation Mainly for the local area 2. 10-year management plan (long-term plan) after the completion of the exploration and excavation of the archaeological history plan Management plan in The importance of local involvement is now increasing. And lead to the transfer of power Managing the area of Kamphaeng Phet Historical Park Finally to the local.

2) The management of the Kamphaeng Phet Historical Park Heritage Area is the law used in the management of the historical park. Not being used at all The problem

of lack of personnel is a lot of care and service in the area. Problems from cutting through channels The Luang made the route to visit the ancient sites uninterrupted. The determination of the park area management area History That is not clear, causing problems following many issues such as many government agencies Agencies also overlap the use of land and do not cooperate with the park and the historical park. Located in the urban area with the surrounding communities Which has expanded the city Together with no buffer area causing obscuring the scenery And also found that people in the area lack Motivation to raise awareness and understanding of the conservation of the world heritage Which can be found from the illegal excavation of artifacts and the construction of buildings beyond the area, etc. Another important problem is the lack of Continuing with academic studies of history, archeology and architecture.

3) From the implementation of 3 activities in which the research team has been involved in promoting learning and participation of communities around the world heritage in the management of cultural resources, it was found that The most successful activity that can be a model in Buddhist cultural resource management in the preservation of World Heritage is the Department of Dharma Returning to World Heritage. After the Sangha and representatives from different sectors It has been returning information from an exchange of information back to their organizations and community organizations, causing regular religious activities in the World Heritage area. Increase the number of monks / temples holding activities in the World Heritage area. And the emergence of symbolic management at the policy level Led by the governor And leaders in various sectors participate in religious activities in the Kamphaeng Phet World Heritage Area.

Keyword: World Heritage Management, Participation, Monks, People
Areas around World Heritage)

บทนำ

อุทยานประวัติศาสตร์ที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกมีหลายแห่งซึ่งมีการจัดการแต่ละแห่งคล้ายกันตามระเบียบที่กรมศิลปากรได้กำหนดไว้โดยกำหนดว่า “มรดกโลก” คือ แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติที่มีความโดดเด่นเป็นเลิศในระดับสากล เมื่อได้รับการยอมรับให้เป็นแหล่งมรดกโลกไม่ว่าจะมีที่ตั้งอยู่ในขอบเขตดินแดนของประเทศใดก็ตามถือว่าแหล่งนั้นเป็นมรดกของมนุษยชาติทั้งปวงแหล่งมรดกโลกสามารถแบ่ง ออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1.แหล่งมรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage) หมายถึง สถานที่ซึ่งเป็นโบราณสถาน ไม่ว่าจะเป็นงานทางด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม หรือแหล่งโบราณคดีทางธรรมชาติ เช่น ถ้ำหรือกลุ่มสถานที่ก่อสร้างหรือแยกเชื่อมต่อกันที่มีความเป็นเอกลักษณ์หรือแหล่งสถานที่สำคัญ ที่อาจ

เป็นผลงานฝีมือมนุษย์ หรือเป็นผลงานร่วมกันระหว่างธรรมชาติและมนุษย์ รวมทั้งพื้นที่ที่น่าเป็นแหล่งโบราณคดี ซึ่งสถานที่เหล่านี้มีคุณค่าล้ำเลิศในทางประวัติศาสตร์ ศิลปะมานุษยวิทยา หรือ วิทยาศาสตร์

2. แหล่งมรดกโลกทางธรรมชาติ (Natural Heritage) หมายถึง สภาพธรรมชาติที่มีลักษณะทางกายภาพ และชีวภาพอันมีคุณค่าเด่นชัดในด้านความล้ำเลิศ หรือวิทยาศาสตร์ หรือสถานที่ซึ่งมีสภาพทางธรณีวิทยา และภูมิประเทศที่ได้รับการวิเคราะห์แล้วว่าเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของพันธุ์พืชและ สัตว์ ซึ่งถูกคุกคามหรือเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ของพืชหรือสัตว์ที่หายาก เป็นต้น

3. ภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรม (Cultural Landscape) หมายถึง พื้นที่ประวัติศาสตร์และสิ่งแวดล้อมเกิดจากการหล่อหลอมองค์ประกอบหลาย ๆ อย่าง ซึ่งรวมถึงกิจกรรมของมนุษย์ที่มีความสำคัญเท่ากับตัวอาคารรวมทั้งองค์ประกอบทางที่ว่างและสิ่งแวดล้อมโดยรอบ โดยเป็นการออกแบบภูมิทัศน์ที่สร้างขึ้นโดยความตั้งใจของ มนุษย์ หรือเป็นผลมาจากสังคม เศรษฐกิจ และความเลื่อมใสในศาสนา รวมถึงซากสัตว์โบราณ และอาจเกิดจากกลมวัฒนธรรมหรือองค์ประกอบทางธรรมชาติที่เป็นผลจากการเจริญเติบโต มีบูรณภาพทางประวัติศาสตร์ ซึ่งหมายถึง ความสมบูรณ์ทางวัตถุ และสภาพที่ไม่มีข้อบกพร่องของวัตถุหรือที่ ตั้ง ซึ่งเป็นผลจากการเจริญเติบโตหรือเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา²

จะเห็นว่าแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมประกอบด้วยคุณสมบัติต่าง ๆ ซึ่งมีไว้แต่เฉพาะอนุสรณ์สถานที่สำคัญ บริเวณประวัติศาสตร์และสวนประวัติศาสตร์เท่านั้นแต่ยังรวมถึง สิ่งแวดล้อมทั้งหมดที่มนุษย์สร้างขึ้น และทรัพยากรมรดกทางวัฒนธรรมซึ่งเกี่ยวข้องกับคุณค่าของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมนั้น ๆ ดังนั้น จึงเกิดแนวคิดที่จะจำแนกลักษณะของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมการจัดการมรดกโลกโดยมีส่วนร่วมของพระสงฆ์และภาคประชาชนในพื้นที่รอบมรดกโลก เพื่อจะได้ทราบถึงคุณค่าความสำคัญที่เกี่ยวข้อง และยังเป็นประโยชน์แก่การกำหนด ขั้นตอนนโยบายเพื่อป้องกันและการปฏิบัติรักษาที่ชัดเจน

การอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมในประเทศไทย เริ่มต้นขึ้นมาจากการอนุรักษ์ในแบบประเพณีนิยม จากหลักฐานบันทึกต่างๆที่เกี่ยวข้อง มักจะเป็นเรื่องราวของการซ่อมแซมปรับปรุงวัดในพระพุทธศาสนา แม้จะไม่มีรายละเอียดที่แสดงถึงวิธีการที่ใช้ในการซ่อมแซมแต่ก็สามารถทำให้เข้าใจถึงแนวคิดในการอนุรักษ์ในอดีตได้อย่างชัดเจน บันทึกที่เก่าที่สุดมีมาตั้งแต่กรุงสุโขทัย3 จากจารึกวัดศรีชุมได้กล่าวว่า พระมหาเถรศรีศรัทธาราชจุฬามณี ได้ดำเนินรอยตามองค์พระพุทธเจ้าจาริกแสวงบุญไปตาม

๒ สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ ๓ พระนครศรีอยุธยา กรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ, **มรดกไทย-มรดกโลก** (กรุงเทพฯ:บริษัทกราฟิกฟอรัม (ไทยแลนด์) จำกัด, ๒๕๔๓), หน้า ๖๔.

³ปิ่นรัชฎ์ กาญจนนัชนิธิ. การอนุรักษ์มรดกสถาปัตยกรรมและชุมชน (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2552). หน้า 18.

สถานที่ต่างๆ ทั้งในสุโขทัย อาณาจักรใกล้เคียง และศรีลังกา ซึ่งในระหว่างการเดินทางจาริกแสวงบุญนั้น สิ่งที่เป็นบุญอันยิ่งใหญ่ได้แก่ การรวบรวมชิ้นส่วนพระพุทธรูปหินเข้าด้วยกันและซ่อมแซมเสียใหม่ด้วยปูน เป็นแบบอย่างให้ชาวพุทธถือปฏิบัติสืบต่อมาเพื่อผลบุญจนในปัจจุบัน เป็นแนวทางการอนุรักษ์แบบ ประเพณีนิยมที่มีพื้นฐานมาจากความศรัทธา การอนุรักษ์ศาสนวัตถุ ศาสนสถาน ถือว่าเป็นสืบทอด ศาสนาด้วยทางหนึ่งแนวความคิดสมัยใหม่ในการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานในประเทศไทยสัมพันธ์ เกี่ยวเนื่องกับความเป็นชาติ แสดงถึงความเป็นอารยประเทศของบ้านเมืองเริ่มต้นขึ้นในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แตกต่างไปจากเดิมที่การบูรณะหรือการบำรุงรักษาจะกระทำกัน ในลักษณะที่ต้องการทำให้สมบูรณ์ขึ้นหรือดีกว่าเดิมตามคตินิยมที่ทำกันมาแต่โบราณ โดยที่ยังไม่ได้มีการ คำนึงถึงคุณค่าของรูปแบบดั้งเดิม ความเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ไม่มีการกำหนดเป็นหลักเกณฑ์ แต่อย่างใด⁴ ในความเป็นจริงแนวคิดดังกล่าวอาจจะเริ่มมาตั้งแต่เมื่อครั้งที่พระองค์ยังอยู่ในสมณเพศ ที่ได้ เสด็จหัวเมืองภาคเหนือใน พ.ศ.2376 ทรงแวะแหล่งโบราณคดีสำคัญหลายแห่งในช่วง พ.ศ. 2555- 2556 มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่น่าสนใจ 2 เรื่องเกี่ยวข้องกับสุโขทัย คือ เรื่องที่หนึ่ง การท่องเที่ยว แห่งประเทศไทย (ททท.) ได้ส่งเสริมให้แหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดสุโขทัยเป็นตัวแทนประเทศเข้าชิงและ ได้รับรางวัลจาก PATA (Pacific and Asia Tourism Association หรือ สมาคมการท่องเที่ยวแห่ง แปซิฟิกและเอเชีย) ถึง 2 แหล่ง 2 รางวัล ในปีเดียวกัน คือ โครงการเกษตรอินทรีย์สนามบินสุโขทัย ได้ รางวัลในหมวดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และโฮมสเตย์บ้านนาต้นจั่นในอำเภอศรีสัชชนาลัย ได้รางวัลใน หมวดมรดกวัฒนธรรมที่น่าสนใจก็เพราะว่าเมื่อคิดถึงการ ท่องเที่ยววัฒนธรรมสุโขทัย ก่อนหน้านี้อยู่ทั้ง ร้อยคงคิดถึงงานเทศกาล ลอยกระทงและเผาเทียนเล่นไฟ ถ่ายรูปโบราณสถานและชมงานแสดงแสง และเสียงในอุทยานประวัติศาสตร์ ตลอดจนเยี่ยมชมและเลือกซื้อของฝาก เช่น สังคโลกสุโขทัย แต่คงมี น้อยคนนักที่คิดถึงการค้าผลไม้ นอนบ้านไร่ ตื่นเช้าลงมือทำนาปลูกข้าว เลี้ยงควาย เก็บผัก หักทำกับข้าว และรับประทานเมนูอาหารเพื่อสุขภาพ เมื่อกล่าวถึงประเด็นปัญหามรดกโลกสุโขทัยที่มี เนื้อหาน่าเสนอล้วนเป็นมุมมองในชั้นรายละเอียด ของประวัติศาสตร์และโบราณคดี เช่น จากซาก อิฐหิน ดินปูนเท่าที่เห็น มีอะไรเกิดขึ้นเมื่อเกือบพันปีที่แล้ว อยู่ในยุคสมัยไหน ใครปกครองและวัดเก่าเหล่านี้มี ส่วนประกอบอะไรของศิลปะยุคสมัยไหนทางพระพุทธศาสนาบ้าง ซึ่งยาก เกินทำความเข้าใจได้โดย ลำพัง หรือหาความเชื่อมโยงมาสู่สภาพแวดล้อมปัจจุบันและวิถีชีวิตผู้คนร่วมสมัยจึงเกิดคำถามว่าแล้วมี ใครเข้ามาใช้สถานที่เหล่านี้บ้างในปัจจุบัน ใช้เพื่อทำอะไร มีความหมายต่อจิตวิญญาณและวิถีชีวิตของ พวกเขาอย่างไรบ้าง และมีการสืบทอดทักษะงานฝีมืออะไรต่อเนื่องมา และจะไปหาได้ที่ชุมชนไหน เครื่องมือที่ใช้น่าเสนอจึงควรแสดงกระบวนการให้เห็นควบคู่ไปกับผลผลิตสำเร็จรูป และอาจสื่อสารด้วย

⁴มะลิ โคกลั่นเที่ยะ. ข้อสังเกตเกี่ยวกับปัญหาในการอนุรักษ์โบราณสถานของกองโบราณคดี. เอกสาร ประกอบการสัมมนา การอนุรักษ์โบราณสถานในฐานะเป็นหลักฐานทางวิชาการ. 6-7 สิงหาคม 2530 มหาวิทยาลัย ศิลปกร, หน้า 9.

เทคโนโลยีที่ช่วยจำลองการรับรู้แบบเสมือนจริง ซึ่งล้วนเป็น การส่งเสริมการสืบทอดคุณค่ามรดก วัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ทั้งในแง่การส่งเสริมอาชีพ และป้องกันไม่ไห้มรดกวัฒนธรรมถูกคุกคามและ บริโภคอย่างไม่เหมาะสมตามมีตามเกิด จะเห็นได้ว่าในปัจจุบันพระสงฆ์และประชาชนได้มีส่วนร่วมใน การจัดการมรดกโลกน้อยมากเพราะต่างก็คิดว่าเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องเท่านั้นถึงเวลาแล้วที่ พระสงฆ์และภาคประชาชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมที่สำคัญในการจัดการพื้นที่รอบมรดกโลก โดย พระสงฆ์ภาคประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งมรดกโลกใน ด้านการจัดการพื้นที่ ด้าน การจัดการทรัพยากร ด้านการปกป้อง ด้านการใช้ ด้านการตลาด ด้านการให้ความรู้ ด้านการศึกษา วิจัย และด้านการเงิน ในการสร้างรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนมี 3 ขั้นตอนดังนี้⁵ ขั้นที่ 1 ขั้น การสร้างพื้นฐานความรู้ขั้นที่ 2 ขั้นการนำไปสู่การปฏิบัติ ขั้นที่ 3 ขั้นการปลูกจิตสำนึกเพื่อให้เกิดความ รักและหวงแหน การแสวงหาแนวทางการพัฒนาศักยภาพการมีส่วนร่วมของประชาชนให้เพิ่มขึ้น สามารถทำได้โดย การนำเครื่องมือการจัดการความรู้ (Knowledge Management : KM) มาใช้ การ สร้างเครือข่ายระหว่างชุมชน เพื่อให้เกิดชุมชนปฏิบัติ การเสริมสร้างให้ประชาชนเป็นเจ้าบ้านที่ดีต่อ นักท่องเที่ยว ควรให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นหรือให้คำปรึกษา และสนับสนุนให้มี การพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นแหล่งท่องเที่ยวส่วนภาครัฐต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชน ภาคเอกชน และทุกภาคส่วนเข้ามาเป็นตัวแทนในรูปคณะกรรมการ เข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจัง ภายใต้การบริหาร จัดการ เพื่อเกิดการบูรณาการร่วมกัน ในพื้นที่แหล่งมรดกโลก และสร้างเครือข่ายความร่วมมือของ ประชาชนในทุกเพศทุกวัยที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยใช้หลักการบูรณาการที่ชื่อว่า “บวร” ซึ่งได้แก่ บ้าน วัด และโรงเรียนจะได้เกิดความรู้ความเข้าใจและความภาคภูมิใจ นำไปสู่ความร่วมมือร่วมใจที่ลุ่มลึกในการ ดูแลและอนุรักษ์แหล่งมรดกโลกและนำไปสู่กระบวนการสร้างมรดกธรรมที่บ่งบอกถึงความเจริญรุ่งเรือง ของท้องถิ่นและประเทศชาติแบบมีส่วนร่วมให้คงอยู่สืบไป

ดังนั้น คณะผู้วิจัยเห็นว่า การจัดการมรดกโลกโดยการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์และภาค ประชาชนในพื้นที่รอบมรดกโลกเป็นของมีคุณค่า ซึ่งเป็นต้นทุนที่มีอยู่แล้วในสังคม การศึกษา กระบวนการบริหารจัดการในแต่ละแขนง การใช้องค์ความรู้จากการอนุรักษ์พัฒนาของแต่ละชุมชนแบบ มีส่วนร่วมจึงเป็นเรื่องที่ควรจัดระบบ การเสริมสร้างรูปแบบการจัดการมรดกโลกแบบมีส่วนร่วมของ พระสงฆ์และชุมชน บ้านทึก และเก็บไว้ในรูปขององค์ความรู้สมัยใหม่ เพื่อเป็นประโยชน์ในการถ่ายทอด และประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดคุณค่าความหวงแหนสำหรับนักเรียน นักศึกษา เยาวชน ตลอดจน ประชาชนในท้องถิ่นและนักท่องเที่ยวทั้งในปัจจุบันและอนาคต

⁵นางภัทรานิษฐ์ ศุภกิจโกศลและคณะ “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งมรดกโลก กรณีอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา และอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย-ศรีสัชนาลัย-กำแพงเพชร”, มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต,2554,หน้า บทคัดย่อ.

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการจัดการมรดกโลกขององค์กรด้านการศึกษาและวัฒนธรรม
2. เพื่อศึกษาการจัดการแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่รอบมรดกโลกของพระสงฆ์และชุมชน
3. เพื่อเสริมสร้างรูปแบบการจัดการมรดกโลกแบบมีส่วนร่วมของพระสงฆ์และชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีการวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เพื่อทำการวิจัยเรื่อง “การจัดการมรดกโลกโดยการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์และภาคประชาชน ในพื้นที่รอบมรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร

วิธีการดำเนินการวิจัย และสถานที่ทำการทดลอง/เก็บข้อมูล

โครงการวิจัยนี้เป็นการวิจัยทั้งในเชิงวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) เพื่อศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการมรดกโลกขององค์กรด้านการศึกษาและวัฒนธรรม จากหนังสือ งานวรรณกรรม งานวิจัย
 2. การศึกษาภาคสนามโดย
 - (1) การสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อศึกษาการจัดการมรดกโลกขององค์กรด้านการศึกษาและวัฒนธรรม
 - (2) ประชุมกลุ่มย่อย เพื่อศึกษาการจัดการแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่รอบมรดกโลกของพระสงฆ์และชุมชนและหาข้อสรุปร่วมกัน
 - (3) จัดทำการประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อเสริมสร้างรูปแบบการจัดการมรดกโลกแบบมีส่วนร่วมของพระสงฆ์และชุมชน
- การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ประกอบด้วย 3 ขั้นตอนหลัก คือ

1. ขั้นเตรียมการ “ประสานพื้นที่”
 - 1.1 การคัดเลือกชุมชน
 - 1.2 การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน
2. ขั้นลงมือวิจัย “ใส่ใจกระบวนการชุมชน”
 - 2.1 การศึกษาปัญหาและความต้องการของชุมชน
 - 2.2 การร่วมกำหนดปัญหา
 - 2.3 การร่วมออกแบบการวิจัย
 - 2.4 ขั้นร่วมวิเคราะห์ข้อมูล
 - 2.5 การนำเสนอเพื่อตรวจสอบความถูกต้องต่อชุมชน
3. ขั้นพัฒนา “มุ่งแก้ปัญหาชุมชน”

- 3.1 กำหนดโครง/แนวทางเพื่อแก้ปัญหา
- 3.2 ปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้
- 3.3 ติดตามประเมินผลและพัฒนา

ผลการวิจัย

1.การจัดการมรดกโลกขององค์กรด้านการศึกษาและวัฒนธรรม

สภาพด้านการบริหารจัดการของหน่วยงาน ในพื้นที่มีหลายหน่วยงานที่มีหน้าที่ รับผิดชอบดูแลสิ่งต่าง ๆ ในพื้นที่ ทำให้เกิดข้อขัดแย้งในการดำเนินงาน เนื่องจากการจัดแผน แม้ทบทวนไม่ชัดเจนและขาดงบประมาณและบุคลากร ทั้งในส่วนของรับผิดชอบของเทศบาลนคร การบริหารจัดการ ด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะการพัฒนาปรับปรุงพื้นที่ ซึ่งเป็นแหล่งมรดกโลก จะดำเนินการได้อย่างไร ลำบาก เพราะต้องขออนุญาตจากทางกรมศิลปากรและขั้นตอนทางราชการ อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร ตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมืองทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำปิง มีพื้นที่ประมาณ 3.4 ตารางกิโลเมตร แบ่งออกเป็น 2 เขต คือ เขตภายในกำแพงเมือง พื้นที่ 503 ไร่ และเขตนอกกำแพงเมืองหรือที่เรียกกันว่าเขตอรัญญิก พื้นที่ 1,611 ไร่ ตั้งอยู่บนเขาสูงทรงขนาดย่อม มรดกโลกทั้ง 2 กลุ่ม ตั้งอยู่ในพื้นที่ตั้งของตัวจังหวัดกำแพงเพชร ซึ่งอยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครไปทางทิศเหนือ ประมาณ 358 กิโลเมตร กรมศิลปากรได้กำหนดเขตที่ดินมรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร ประมาณ 2,114 ไร่ในบริเวณที่ตั้งจังหวัดกำแพงเพชร ปัจจุบันได้ค้นพบหลักฐานเมืองโบราณในกลุ่มแม่น้ำปิง คือ เมืองแปบ เมืองเทพนคร เมืองไตรตรังษ์ เมืองพาน เมืองนครชุม และเมืองซากังราว เพราะความอุดมสมบูรณ์ของกลุ่มน้ำปิง ทำให้เกิดการตั้งบ้านเมืองทำมาหากินซึ่งแต่ละเมืองอยู่ไม่ห่างกันมากนัก เมืองที่ตั้งในยุคแรก ๆ น่าจะเป็นเมืองแปบที่มีตำนานเล่าว่าเป็นเมืองที่ตั้งอยู่ฝั่งนครชุม บริเวณตรงกันข้ามกับเมืองกำแพงเพชรในปัจจุบันจากหลักฐานจารึกหลักที่ 3 (ศิลาจารึกนครชุม) พ.ศ. 1900 กล่าวถึงเหตุการณ์ที่ พระมหาธรรมราชาที่ 1 (ลิไท) เสด็จไปพระบรมธาตุ เมืองนครชุมว่า “หากเอาพระศรีรัตนมหาธาตุอันนี้มาสถาปนาในเมืองนครชุม” เมืองนครชุมน่าจะเป็นเมืองใหญ่และมีความสำคัญในสมัยสุโขทัย แต่มาหมดอำนาจและเป็นเมืองเล็กๆ ในสมัยอยุธยา ส่วนเมืองซากังราวยังคงมีอำนาจอยู่ในฝั่งตะวันออกและเรียกชื่อเมืองว่า กำแพงเพชรในสมัยอยุธยา เพราะหลังจากพระมหาธรรมราชาลิไทสวรรคต (พ.ศ. 1913 – 1914) เมืองต่าง ๆ ในแคว้นสุโขทัยแตกแยก บางเมืองหันมาเป็นพันธมิตรกับอยุธยา ชื่อเมืองกำแพงเพชรปรากฏ ในศิลาจารึกหลักที่ 38 หรือจารึกกฎหมายลักษณะโจรกล่าวพระนามจักรพรรดิราชได้ขึ้นเสวยราชสมบัติที่เมืองกำแพงเพชร เมื่อ พ.ศ. 1940 เชื่อกันว่ากษัตริย์อยุธยาต้องการให้ศูนย์กลางของอำนาจจากเมืองนครชุมเดิม ย้ายมาอยู่ที่

เมืองซำก้งร้าวหรือกำแพงเพชรนั่นเอง และภายหลังการเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 พ.ศ. 2530 เมืองกำแพงเพชร ได้ลอบทบาทหลงและคงจะร้างไปในที่สุด

จากความพร้อมทางด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวเหล่านี้จึงทำให้กลุ่มกล้วยไข่หวานร่วมกับชุมชนนครชุมมีแนวคิดที่จะจัดทำแผนธุรกิจเพื่อจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวนครชุมที่เกิดจากการบริหารจัดการโดยคนชุมชนนครชุมอาทิเช่น ด้านการวางแผนการจัดการกิจกรรมการร่วมลงทุนการร่วมติดตามและประเมินผลกลุ่มกล้วยไข่หวานจึงได้จัดทำแผนธุรกิจนี้ร่วมกับคนชุมชนนครชุมในชื่อแผนธุรกิจ “นครชุม ชุมชนในประวัติศาสตร์ ที่มีลมหายใจ”

2. การจัดการแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่รอบมรดกโลกของพระสงฆ์และชุมชน

วัดพระบรมธาตุนครชุม อ.เมือง จ.กำแพงเพชร จัดกิจกรรม “ธรรมจักรขันเดย์” ซึ่งจัดขึ้นทุกคำคืนในวันอาทิตย์ เพื่อให้พุทธศาสนิกชนสวดมนต์นั่งสมาธิ หน้าลานพระบรมธาตุเจดีย์การได้มาชมเมืองเก่าของจังหวัดกำแพงเพชร นอกจากจะได้ชมประวัติศาสตร์ที่มีเรื่องราวที่น่าสนใจแล้ว ยังได้สัมผัสกับธรรมชาติอันงดงาม รวมถึงวิถีชีวิตอันเรียบง่ายที่มีเสน่ห์และเป็นเอกลักษณ์ มาเติมเต็มความสุขความประทับใจให้กับการมาเยือนอย่างมีลิ้มเลือนและยังมีอีกหนึ่งความน่าสนใจของเมืองกำแพงเพชร ก็คือ “วัดพระบรมธาตุนครชุม” เป็นวัดเก่าแก่อยู่นครชุมมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ที่วัดแห่งนี้ได้บรรจุพระบรมสารีริกธาตุจากประเทศศรีลังกา โดยพญาลิไททรงประดิษฐานไว้เมื่อปี พ.ศ. 1900 ประชาชนชาวกำแพงเพชรมีความศรัทธาต่อองค์พระธาตุเป็นอย่างมากภายในมีเจดีย์ทรงสูงใหญ่สวยงามไปด้วยสถาปัตยกรรมและสีทองอร่ามทั้งองค์ มีลักษณะรูปทรงเดียวกับเจดีย์เขตกองในเมืองพม่า เป็นพระบรมเจดีย์ ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ จำนวน 9 องค์ เป็นพระบรมธาตุเจดีย์อยู่คู่นครชุม กำแพงเพชร มาตั้งแต่สมัยเป็นเมืองนครชุม มีระยะเวลายาวนานกว่า 600 ปี และยังคงยั่งยืนสืบต่อกันมาเป็นอย่างดีแห่งศรัทธา จวบจนปัจจุบัน นอกจากนั้นในทุกเย็นของวันอาทิตย์จะมีการสวดพระธรรมจักร หรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่า “ธรรมจักรขันเดย์” โดย พระราชวชิรเมธี เจ้าอาวาส และรองเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร ได้จัดสวดมนต์บทธรรมจักร และบทโพชฌังคปริตร ถวายแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ให้พระองค์ทรงหายจากพระอาการประชวร ทรงมีพระชนมายุยืนนาน และอีกหลายๆ บท นอกจากนั้น ยังสอนและนำไปให้ผู้เข้าร่วมนั่งสมาธิเจริญสติอีกด้วยอย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าชื่นชมยินดี เนื่องจากมีหนุ่มสาว เยาวชนและเด็กๆ มาร่วมกิจกรรมดังกล่าวจำนวนมาก และยังมี ลูกน้ำ อาร์สยาม นักร้องลูกทุ่งสาวเข้าร่วมสวดมนต์ด้วย โดยทุกคนแต่งกายด้วยเสื้อผ้าชุดขาวนุ่งเต็มลานพระบรมธาตุ ซึ่งทางวัดได้จัดปูเสื่อพร้อมที่รองนั่ง ส่วนผู้สูงอายุจัดให้นั่งบนเก้าอี้ ซึ่งมีผู้เข้าร่วมประมาณ 600 คนสำหรับ กิจกรรมธรรมจักรขันเดย์ เป็นอีกหนึ่งกิจกรรมที่หนุ่มสาว เยาวชนนิยมมาร่วมปฏิบัติธรรม ซึ่งได้มีการถ่ายรูปโพสต์ขึ้นเฟซบุ๊กในการร่วมกิจกรรมดังกล่าว จนเป็นกระแสฮิต มีกลุ่มหนุ่มสาว เยาวชนเข้าร่วมเป็นจำนวนมากอย่างต่อเนื่อง จากเดิมมีเพียงผู้สูงอายุเข้าร่วมไม่กี่คนเท่านั้น ถือเป็นกิจกรรมที่ตืออย่างหนึ่งในการส่งเสริมให้เยาวชนเข้าวัดมากขึ้น.

3.เสริมสร้างรูปแบบการจัดการมรดกโลกแบบมีส่วนร่วมของพระสงฆ์และชุมชน

วิธีการส่งเสริมการอนุรักษ์มรดกโลก แนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมการอนุรักษ์มรดกโลกมีแนวคิดในการอนุรักษ์ ดังนี้ 1 ส่งเสริมการค้นคว้าวิจัย คว้าศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาของไทยใน ด้านต่าง ๆ ของท้องถิ่น จังหวัด ภูมิภาค และประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งภูมิปัญญาที่เป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่น มุ่งศึกษาให้รู้ความเป็นมาในอดีต และสภาพการณ์ในปัจจุบัน 2 ส่งเสริมการอนุรักษ์ โดยการปลูกจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าแก่น สาระและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมตามประเพณีและ วัฒนธรรมต่าง ๆ สร้างจิตสำนึกของความ เป็นคนท้องถิ่นนั้น ๆ ที่จะต้องร่วมกันอนุรักษ์ภูมิ ปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น รวมทั้งสนับสนุน ให้มีพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นหรือพิพิธภัณฑ์ ชุมชนขึ้น เพื่อแสดงสภาพชีวิตและความเป็นมาของชุมชน อันจะ สร้างความรู้และความภูมิใจใน ชุมชนท้องถิ่นด้วย 3 ส่งเสริมกิจกรรม โดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้ เกิดเครือข่ายการสืบสานและ พัฒนาภูมิปัญญาของชุมชนต่าง ๆ เพื่อจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมและภูมิ ปัญญาท้องถิ่นอย่าง ต่อเนื่อง 4 ส่งเสริมการเสริมสร้างปราชญ์ท้องถิ่น โดยการส่งเสริมและสนับสนุนการ พัฒนา ศักยภาพของชาวบ้านผู้ดำเนินงานให้มีโอกาสแสดงศักยภาพด้านภูมิปัญญาความรู้ ความสามารถ อย่างเต็มที่ที่มีการยกย่องประกาศเกียรติคุณในลักษณะต่าง ๆ แนวคิดและหลักการอนุรักษ์และ พัฒนาเมืองเก่า แนวคิดและหลักการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า ในประเทศไทยนั้นปรากฏว่ามีเมืองเก่า มากมายกระจายอยู่ในทุกภาคของประเทศ เมืองเก่าจำนวนมากเป็นพื้นที่ที่มีประชากรใช้ ประโยชน์เป็น ที่ตั้งชุมชนต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน เมืองเก่าเหล่านี้มีประวัติความเป็นมา ยาวนาน มีเรื่องราวของการ เปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมตามช่วงเวลาต่าง ๆ อย่าง มากมายสามารถใช้เป็นตัวอย่างใน การศึกษาทำความเข้าใจเรื่องทิศทางและแนวโน้มของการ เปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรมมนุษย์ได้ อย่างดีปัจจุบันทุกจังหวัดมีการเปลี่ยนแปลงทั้งด้าน ลักษณะกายภาพและสังคมวัฒนธรรมอย่างมากและ รวดเร็ว ส่งผลกระทบต่อร่องรอยและทำเล ที่มีความสำคัญต่อการศึกษาประวัติความเป็นมา รวมทั้งพื้นที่ ที่เป็นเมืองเก่ามีโอกาสที่จะถูก เปลี่ยนสภาพหรือถูกทำลายไปอย่างสิ้นเชิงก่อนเวลาอันสมควร จึงควรมี การดำเนินการ แทรกแซงกระบวนการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ เพื่ออนุรักษ์ร่องรอยและทำเลบางส่วนที่มี ความสำคัญต่อการศึกษาประวัติความเป็นมา และการเปลี่ยนแปลงของเมืองเก่าในประเทศไทย ไว้ มิให้ เสื่อมสภาพจนหมดสิ้นไปก่อนเวลาอันควรและรักษาไว้มรดกทางวัฒนธรรมสมัยอดีต เหล่านี้ไว้ให้เป็น สมบัติตกทอดแก่ประชากรรุ่นลูกหลานสืบไป แนวทางการรักษาเอกลักษณ์ภูมิทัศน์และการฟื้นฟูเมือง เก่า การรักษาเอกลักษณ์ภูมิทัศน์และการฟื้นฟูชุมชนในเมืองเก่า

อภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเพื่อศึกษาการจัดการมรดกโลกโดยการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์และภาคประชาชนในพื้นที่รอบมรดกโลก ผู้วิจัยจึงขออภิปรายผลประเด็นที่สำคัญตามวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

1. การจัดการมรดกโลกขององค์กรด้านการศึกษาและวัฒนธรรม

สภาพด้านการบริหารจัดการของหน่วยงาน ในพื้นที่มีหลายหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบดูแลสิ่งต่าง ๆ ในพื้นที่ ทำให้เกิดข้อขัดแย้งในการดำเนินงาน เนื่องจากการจัดแผน แม้จะไม่ชัดเจนและขาดงบประมาณและบุคลากร ทั้งในส่วนของความรับผิดชอบของเทศบาลนคร การบริหารจัดการ ด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะการพัฒนาปรับปรุงพื้นที่ ซึ่งเป็นแหล่งมรดกโลก จะดำเนินการได้อย่างไร ลำช้า เพราะต้องขออนุญาตจากทางกรมศิลปากรและขั้นตอนทางราชการ

2. การจัดการแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่รอบมรดกโลกของพระสงฆ์และชุมชน

วัดพระบรมธาตุนครชุม อ.เมือง จ.กำแพงเพชร จัดกิจกรรม "ธรรมจักรขันเดย์" ซึ่งจัดขึ้นทุกคำคืนในวันอาทิตย์ เพื่อให้พุทธศาสนิกชนสวดมนต์นั่งสมาธิ หน้าลานพระบรมธาตุเจดีย์การได้มาชมเมืองเก่าของจังหวัดกำแพงเพชร นอกจากจะได้ชมประวัติศาสตร์ที่มีเรื่องราวที่น่าสนใจแล้ว ยังได้สัมผัสกับธรรมชาติอันงดงาม รวมถึงวิถีชีวิตอันเรียบง่ายที่มีเสน่ห์และเป็นเอกลักษณ์ มาเติมเต็มความสุขความประทับใจให้กับการมาเยือนอย่างมีลิ้มเลือน

3. เสริมสร้างรูปแบบการจัดการมรดกโลกแบบมีส่วนร่วมของพระสงฆ์และชุมชน

การอนุรักษ์มรดกโลกนั้น ต้องได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอยู่ ซึ่งจะ เป็นการปลูกฝังให้ประชาชนในพื้นที่เกิดความรัก ความหวงแหนในมรดกโลก และ ปัจจุบัน เทศบาลได้ดำเนินการปลูกฝังความรัก ความหวงแหนแหล่งมรดกโลก โบราณวัตถุ โดยผ่าน กิจกรรมทางพระพุทธศาสนาในแต่ละเทศกาล เช่น วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันมาฆบูชา วันสงกรานต์ และประเพณีไม้ค้ำสลึงซึ่งเป็นประเพณีของชาวล้านนาที่ได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็น เวลาช้านานแล้ว โดยมีความเชื่อว่าเป็นวิธีการสืบทอดและจรรโลงพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืน ตลอดไป และประเพณีดังกล่าวยังเป็นไปเพื่อจัดถวายเป็นกุศลทั้งปวงที่จะเกิดขึ้นกับครอบครัว และชุมชนอีกด้วยสภาวัฒนธรรมเชียงใหม่ยังให้ความสำคัญกับหน่วยงานทุกภาคส่วนทุก โครงการที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชนในพื้นที่ ปัจจุบัน สภาวัฒนธรรมเชียงใหม่ร่วมกับกรม ศิลปากรซึ่งจัดสรรงบประมาณในโครงการปลูกต้นกล้าวัฒนธรรมล้านนา โดยการฝึกอบรม ให้กับเยาวชน เฉพาะวันเสาร์-อาทิตย์ และสอดคล้องกับคำให้สัมภาษณ์ว่า กรมศิลปากรและ หน่วยงานในพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง ต้องประสานการปฏิบัติร่วมกันทั้งด้านบุคลากรและงบประมาณ อีกประการหนึ่ง พระสงฆ์ควรมียุทธศาสตร์ในการส่งเสริมอนุรักษ์มรดกโลก บทบาท ของพระสงฆ์นั้น พระสงฆ์ต้องมีความรู้ความสามารถ มีใจรักในมรดกโลก และต้องได้รับการ ส่งเสริมให้มีความรู้ด้านการอนุรักษ์มรดกโลก และสิ่งสำคัญอีกประการคือพระภิกษุสงฆ์ต้อง มีความรักความสามัคคี และต้องมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์มรดกโลก ประสานความร่วมมือ จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์มรดกโลกให้มีความมั่นคง ยั่งยืน ในส่วนของบทบาทของผู้นำชุมชนนั้นมีส่วนสำคัญมากในการส่งเสริมการอนุรักษ์ มรดกโลก ควรให้ผู้นำชุมชนหรือประชาชนมีความรู้ มีความรักในแหล่งมรดกโลกส่งเสริม ให้ประชาชนมีความเข้าใจเหมือนกับต่างประเทศ ประเทศไทยไม่ให้ความสำคัญกับประชาชนให้มี ความรักความเข้าใจด้านศิลปะ เช่น แหล่งมรดกโลกต่าง ๆ บทบาทของผู้นำชุมชน และ สมาชิกในชุมชนที่มีต่อการอนุรักษ์มรดกโลกคือการส่งเสริมองค์ความรู้ที่ถูกต้องให้กับชุมชน เช่น

การอนุรักษ์ต้องไม่เปลี่ยนแปลงองค์ประกอบของวัสดุที่ใช้ในการซ่อมแซมแหล่ง มรดกโลกนั้น ควรใช้วัสดุแบบเดิมให้มากที่สุดจึงจะเป็นการอนุรักษ์ที่แท้จริง การที่จะ ส่งเสริมการอนุรักษ์มรดกโลกนั้น รัฐบาลควรกำหนดให้เรื่องการส่งเสริมการอนุรักษ์ มรดกโลกกำแพงเพชร ต้องให้เกิดกระบวนการขับเคลื่อนทรัพยากรการบริหารอย่างเป็นรูปธรรม บทบาทที่สำคัญของผู้นำชุมชนในปัจจุบันนี้ คือการร่วมมือกับกรมศิลปากรในการเป็นหน่วยเฝ้าระวัง อย่างไม่เป็นทางการในฐานะประชาชนที่รักและหวงแหน มรดกของชาติในบริเวณแหล่งมรดกโลก โบราณวัตถุในชุมชน

ข้อเสนอแนะ

ก. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัยการศึกษาครั้งนี้พบว่า

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรตั้งงบประมาณในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่มรดกโลกและงบประมาณในการซ่อมแซมสมบัติชาติให้เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป
2. การปลูกฝังด้านจิตอาสาในแต่ละพื้นที่ต้องมีเครือข่ายในทุกอำเภอในการป้อนข้อมูลข่าวสารด้านต่างๆ

ข. ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาวิจัยต่อไป

1. ศึกษาภูมิปัญญาในการอนุรักษ์มรดกโลกของโบราณสถานจังหวัดกำแพงเพชร
2. ศึกษาสภาพปัญหาการอนุรักษ์มรดกโลกจังหวัดกำแพงเพชร
3. ศึกษาพฤติกรรมของชุมชนที่มีต่อการจัดกิจกรรมการมรดกโลกกำแพงเพชร

เอกสารอ้างอิง

- ปิ่นรัชฎ์ กาญจนนัชนิธิ. การอนุรักษ์มรดกสถาปัตยกรรมและชุมชน (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2552).
- ภัทรานิษฐ์ ศุภกิจโกศลและคณะ “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งมรดกโลกกรณีอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา และอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย-ศรีสัชนาลัย-กำแพงเพชร”,มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, 2554.
- มะลิ โคกสันเทียะ. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาในการอนุรักษ์โบราณสถานของกองโบราณคดี. เอกสารประกอบการสัมมนา การอนุรักษ์โบราณสถานในฐานะเป็นหลักฐานทางวิชาการ. 6-7 สิงหาคม 2530 มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3 พระนครศรีอยุธยา กรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ, **มรดกไทย-มรดกโลก** (กรุงเทพฯ:บริษัทกราฟิคฟอรัม (ไทยแลนด์) จำกัด, 2543).